

Languages & The Media

(Budapest, New York Palace Budapest Hotel, 2024. november 13–15.)

Sereg Judit

ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék

E-mail: sereg.judit@btk.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0001-5659-9321>

2024 novemberében Budapesten rendezték meg az audiovizuális fordítás legnagyobb szakmai rendezvényét, a Languages & The Media konferenciát. A kétéven- te megrendezésre kerülő eseménynek eddig Berlin adott otthon, a helyszínváltásra azért került sor, mert a korábbi szálloda óriási akváriuma 2022 decemberében szétrobbant – erre több előadó is utalt a konferencia különböző időpontjaiban. A rendezvény különlegességét az adja, hogy nemcsak az audiovizuális fordítás kutatói, de a területen dolgozó legkülönbözőbb szakemberek, fordítók és a vállala- tok vezetői is képviseltetik magukat rajta, mind résztvevőként, mind előadóként. A konferencia eseménydús alkalom: a szerdai nap egy kifejezetten az előadónak tartott fogadással kezdődött, ahol bemutatkozhattak egymásnak a panelbeszélge- tések és a szekciók résztvevői. A csütörtöki napon a több száz fős, modern konfe- renciateremben Adam Salkeld nyitotta meg plenáris előadásával a kétnapos szak- mai programot. A Digital Learning Associates Ltd. alapítója, aki korábban évtizedekig a BBC producere volt, elgondolkodtató előadást tartott a média fele- lősségéről, melynek mottója – mely később végigkísérte a teljes konferenciát – a „duty of care” volt, vagyis a kötelesség, amivel minden, médiában dolgozó szak- ember tartozik a közönségnek, kötelesség arra, hogy megértsük és kapcsolatot keressünk a közönséggel, a teljes közönséggel. Ez a felvetés szervesen kapcsolódik a minőség, a hozzáférhetőség és a befogadás témáihoz, melyek mindegyike rend- kívül fontos az audiovizuális fordítás különböző területein folyó szakmai és tudom- ányszerű diskurzusban.

A nyitó előadást követő plenáris panelbeszélgetésben az új technológiák és a régi módszerek együttélése volt a fő téma, a szakma jövőjéről folyó beszélgetésben a hallgatóság felé is sok kérdést tettek fel. A válaszok jól megmutatták, milyen félelem és bizonytalanság nehezíti jelenleg sok, a szakmában dolgozó, kutató szak- ember életét a technológiai újítások, az MI és a változó munkafolyamatok miatt.

Az egyik legérdekesebb kérdés (és válaszgyűjtemény) az volt, hogy milyen szerepet tölt be a résztvevők szerint a fordító az MI szép új világában. A leghangsúlyosabb válasz a „szakértő” volt, amelyből kiérződik a remény, hogy még mindig van egy olyan emberi tényező, emberi szaktudás, amely nélkülözhetetlen marad a mesterséges intelligencia mellett is. De a második legnagyobb súlyú válaszok között megjelenik a „janitor” (karbantartó) szó is, ami viszont arról árulkodik, hogy sokan valós félelemnek érzik, hogy egy minimális, kreativitást nélkülöző minőségellenőri-minőségbiztosítói munkakörbe szorítja vissza őket a mesterséges intelligencia. A panelbeszélgetés sem adott biztos választ a kérdésekre, de a különböző szempontú megszólalók talán segítettek árnyalni a témát .

Ezután a konferencia előadásai négy külön szekcióban, négy teremben folytatódtak, így nehézséget csak az jelentett, hogy az izgalmasabbnál izgalmasabb témák közül válasszon az ember. Talán a panelbeszélgetések mutatták meg a legjobban, milyen fontos, hogy legyen olyan fórum, ahol a szakmában dolgozók, a szakmát kutatók és a cégek kommunikálhatnak. Csütörtökön a Róma teremben szabadúszó szinkronfordítók panelbeszélgetésével folytatódott a program, és már itt érezni lehetett, milyen érzések és indulatok rejtőznek a felszín alatt. Hatalmas tapsot kapott a konferencia szabadúszó fordítójától Iris C. Permy Hercules de Solas kirohanása az ellen, hogy a cégek folyamatosan a munkának azon részeit próbálják gépesíteni, amelyek miatt érdemes ezt a munkát végezni, ahol értéket teremt a fordító, ahelyett, hogy a munka adminisztrációs, időrabló aspektusait próbálnák csökkenteni. A felszólalók között rögtön akadt, aki azt mondta, ők éppen ilyen technológiákat fejlesztenek a cégével – itt is világossá vált, hogy sokszor épp azok nem találhatnak egymásra, akik valóban segíthetnék egymás munkáját. Ez a konferencia azonban erre is fórumot biztosított.

A délutáni előadások közül kiemelkedett Jan Pedersen rendkívül szórakoztató, és határozottan „klasszikusabb” előadása a multimodális metaforák fordításáról a *Spongyabob Kockanadrág* című rajzfilmben, amely megmutatta, hogy a hagyományosabb jellegű, nyelvészeti megközelítésű kutatások eredményei is tartogatnak izgalmat, és le tudják kötni a közönség figyelmét. A fél ötkor kezdődő szekció egyik nagyon érdekes paneljében Pablo Romero-Fresco, Paula Igareda, Jan-Louis Kruger, Jan Pedersen és Nina Reviers mutatták be egy több országon átívelő, több éves kutatás eredményeit arról, hogy milyen hatással van a befogadásra és a hozzáférhetőségre a feliratok olvasási sebessége. Nagyon izgalmas volt egy olyan kutatást látni, ami ennyi nyelvet és ennyi remek kutatót hozott össze, ráadásul valódi adatokkal támasztott alá olyan fontos jelenségeket, amelyeket eddig csak feltételeztünk. Gondolok itt arra, hogy a kutatásból kiderült, hogy a halló nézők 75%-a használ intralingvális feliratokat, vagyis afféle mankóként, ha halkán hallgatja a tévét, ha telefonon vagy tableten nézi a műsort, ha jól beszél az idegen nyelvet, de segítséget jelent számára a felirat olvasása, akkor a halló néző is gyakran bekapcsolja a feliratokat. Az intralingvális feliratoknál pedig kiderült, hogy különösen fontos lenne biztosítani a kohéziót a szájmozgással és a hanggal. Ezért is kezdett a Netflix például kétféle intralingvális feliratot biztosítani a műsoraihoz:

az egyik fajta szó szerint követi az elhangzó szöveget (ez lehet a legjobb azoknak, akik hallóként csak plusz „sávnak” használják a feliratot), míg van egy kényelmes olvasási sebességre tömörített felirat a hallássérült nézők számára, akik nem tudják igénybe venni a hallható sávot. Ez az előadás ékes példája volt annak, hogyan találkozhat össze a kutatás, a szakmai gyakorlat és a tartalomszolgáltatók módszerei, és milyen áldásos hatása lehet egy ilyen átfogó együttműködésnek a nézői befogadásra.

A csütörtöki napot a Jan Ivarsson-díjátadó zárta, melynek díjazottja ebben az évben Elena di Giovanni, a Maceratai Egyetem professzora lett. A díjátadó után két teremben zajlott fogadás. Az egyik teremben a már lazítani vágyók vihették tovább a nap közben félbehagyott beszélgetéseket, míg egy másik teremben tematizált „networkingre” adtak lehetőséget a szervezők. Itt kisebb létszámban jelentek meg, és végül a sok asztal és sok téma helyett egy nagyon kellemes hangulatú szakmai beszélgetés alakult ki egyetlen körben az audiovizuális fordítás tanításáról és jelenlegi helyzetéről a különböző országokban. Számomra nagyon érdekes volt hallani, milyen hasonló nehézségekkel küzdenek más egyetemeken is, vagy hogy éppen milyen jó gyakorlatokat vehetünk át egymástól.

A péntek délelőtti Modern munkafolyamatok (Modern Workflows) szekcióban én magam is előadtam egy esettanulmányt arról, hogyan lehet „egyszeri fordítóként” egyedül elkészíteni kizárólag szabadon elérhető technológiák felhasználásával egy hangalámondást és egy szinkront. Az eredmény (ez talán nem olyan meglepő), hogy némi kívánnivalót maga után. A szekció legnagyobb port kavaró előadása Wouter van der Sleené volt, aki az Iyuno képviselőjében a cégnél bevezetett „light edit” (talán „laza utószerkesztésnek” fordítható) munkafolyamatról beszélt, és arról, hogyan képezték erre a fordítóikat. A teremben ülő szabadúszó fordítók közül többen is felszólaltak ez ellen a módszer ellen, kihangsúlyozva, hogy a light edit utáni szöveg minősége egyszerűen nem felel meg annak, amivel a nézőknek tartozunk (itt is ismét felhangzott az indító beszéd mottója, a „duty of care”). Nagyon élvezetes volt Pawel Aleksandrowicz előadása is, melyben éppen az ellenkező véletet mutatta meg: egy török sorozat példáján keresztül mutatta be, hogy egy jó fordító hogyan tud nézettségi szempontból sikeressé tenni egy sorozatot egy jól megírt, élvezetes, átgondolt szöveggel.

A reggeli szekció indulatai kísérték végig a következő panelbeszélgetést a Róma teremben, amelyben különböző médialokalizációs cégek képviselői beszéltek arról, hogyan változik a médialokalizáció az új technológiák megjelenésével. Míg a cégek számára húzószavak a „hatékonyság”, a „sebesség” és a „költségcsökkentés”, addig a felszólaló szabadúszó fordítók hangsúlyozták a fordítók megbecsülését és a minőség biztosítását. Míg bizonyos témákban sikerült megtalálni a közös nevezőket, a korábban is fel-felbukkanó ellentétek itt is kirajzolódtak. Érdekes volt látni azt, ahogy a cégek képviselői szinte meglepődtek a fordítók néhány visszajelzésén, és volt, akitől őszinte ígéret érkezett arra, hogy a jövőben több egyeztetésbe igyekeznek majd bevonni a fordítók képviselőit, hiszen hosszú távon mindenkinek az a célja, hogy a szakma együttműködve haladjon tovább a jövőben.

Az utolsó szekcióban ismét izgalmas kutatásokról hallhattunk. Lydia Hayes-Harris az angol nyelvű szinkronok készítéséről beszélt, ami a streaming platformok korában nyert új lendületet, Valentina Di Francesco egy gyakran mellőzött témáról, a hangalámondásról beszélt. Érdekes módon elkülönítette előadásában az általa „simil sync”-nek nevezett módot, amely tulajdonképpen a szinkronizálás és a hangalámondás határmezsgyéjén található, amennyiben minden megszólaló szereplő saját hangot kap, a színészek játékkal átadják az eredeti hangok hangsúlyait, de a szájszinkron és a hosszbeli szinkron nem teljesül. Ez számomra azért volt érdekes, mert magyarországi viszonylatban csak ez a mód létezik, az egyetlen, monoton hangot használó „klasszikus” hangalámondás nem.

Gabriela Scandura nagyon érdekes előadásban mutatta meg, milyen nyelvi különbségek (nem) jelennek meg az egységes piacként kezelt dél-amerikai spanyol szinkronokban az egyes, spanyolajkú országoknál, és hogy ez miként hat a gyerekek és tinédzserek nyelvhasználatára és befogadói élményére. Guillermo Parra López és Damián Santilli pedig rendkívül interaktív, Kahootra tervezett előadásában ugyanazon filmek feliratát és szinkronszövegét hasonlította össze igen élvezetes formában.

A záró panel összegzése volt ennek a mozgalmas két és fél napnak. Újabb kérdéseket tettek fel a közönségnek, és a konferencia elérte célját: a legmaradandóbb gondolat a többségnek a „duty of care” mottója maradt, és a válaszadók 38 százaléka optimistábbnak érezte magát a konferencia előadásai után a jövővel kapcsolatban. Én is közéjük tartoztam. Egy ilyen konferencia talán nem a legtökéletesebb terepe a kapcsolatépítésnek, hiszen a rengeteg szekció és rengeteg résztvevő túlterhelheti az embert, de remek alkalmat biztosít arra, hogy mások szemén át lássuk a saját munkánkat, rájövünk, milyen hasonló kihívásokkal és nehézségekkel néznek szembe kollégáink a világ különböző pontjain, és hogy szót értsünk azokkal is, akikkel a fordítás (és a fordításkutatás) gyakran magányos és elszigetelt jellege miatt talán máskor nem lenne lehetőségünk eszmét cserélni. Egy ilyen konferencia sokáig az emberrel marad. Ha minden jól megy, két év múlva Londonban, a következő konferencia helyszínén megláthatjuk, mennyire sikerült megvalósítanunk a közösen megfogalmazott célokat, és mennyire tudtunk megfelelni a „duty of care” kötelezettségének.